

нення дублювання функцій місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій, забезпечення повноцінності місцевого самоврядування на районному та обласному рівнях шляхом передачі йому більшості виконавчо-розпорядчих функцій, які сьогодні здійснюються місцевими адміністраціями. Практично всі країни Європи пройшли через цей процес, що називається децентралізацією і деконцентрацією влади (збільшення ролі місцевого самоврядування і передача управління, виконання функцій держави на більш нижчий рівень).

Література.

1. Бовыкин В. И. Новый менеджмент. Теория и практика эффективного управления [Электронный ресурс] // Библиотека Джорджа Оруэлла. – Режим доступа: <http://ogwell.ru/library/bl/bovykin>.
2. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 08 верес. 2005 р. № 2850-IV [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України : Законодавство України. □ Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2850-15>.
3. Новый курс: реформи в Україні. 2010–2015. Національна доповідь / за заг. ред. В.М.Гейця [та ін.]. – К.: НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.
4. Програма економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» від 02.06.2010 [Електронний ресурс] // Офіційне інтернет-представництво Президента України Віктора Януковича. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf.
5. Проект Закону України «Про адміністративно-територіальний устрій України» від 08.07.1997 та Пропозиції Президента до Закону «Про адміністративно-територіальний устрій України» [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України: Законодавство України. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=2111.
6. Проект Закону України «Про адміністративно-територіальний устрій України» в редакції, надісланий на розгляд Кабінету Міністрів України (станом на 08.12.2010) [Електронний ресурс] // сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства. – Режим доступу : <http://www.minregionbud.gov.ua/uk/publish/article/61034>.
7. Проект Закону України «Про територіальний устрій України» від 10.03.2009 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України: Законодавство України. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=34704.
8. Проект Закону України «Про територіальний устрій України» від 31.08.2010 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України : Законодавство України. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=38433.
9. Указ Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 09.12.2010 № 1085/2010 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України: Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1085%2F2010>.

УДК 35.075.1

Олена Свірська

ПОНЯТТЯ «КОНСУЛЬТАТИВНИЙ ОРГАН», «ДОРАДЧИЙ ОРГАН» ТА «КОНСУЛЬТАТИВНО-ДОРАДЧИЙ ОРГАН»: ЇХ СУТНІСТЬ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА

Проаналізовано зміст понять «консультативний орган», «дорадчий орган», «консультативно-дорадчий орган». Визначено відмінності у розумінні їх сутності в залежності від повноважень, функцій та завдань. Досліджено нормативно-правову базу створення та функціонування цих органів.

Ключові слова: консультативний орган; дорадчий орган; консультативно-дорадчий орган; допоміжний орган; нормативно-правова база створення та функціонування консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів.

На сучасному етапі розвитку перед суспільством все актуальнішим постає питання взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства, яка набуває різних форм залежно від цілей, характеру та обсягу завдань, а отже, повноважень, масштабу взаємодії (загальнодержавний, регіональний, місцевий рівні) [12]. Зокрема, одним із організаційних механізмів такої взаємодії є консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи, які створюються при органах публічної влади (або органами публічної влади).

Згідно зі статтею 8 Орхуської конвенції «громадськості надається можливість висловлювати свої зауваження безпосередньо або через представницькі консультативні органи» [10]. Дійсно, спираючись на зарубіжний досвід, можна стверджувати, що громадські консультативно-дорадчі органи сприяють налагодженню партнерства між владою та громадськістю. Вони є механізмом залучення матеріальних ресурсів корпоративного сектору, навичок та думки громадськості для вирішення проблем загальнодержавного, регіонального та місцевого розвитку, джерелом нових ідей та альтернативних рішень, сприяють зниженню напруженості і деполітизації процесу управління [12].

На актуальності дослідження питань консультативно-дорадчих органів наголошували науковці, зокрема, що ці органи «ще недостатньо висвітлені наукою, і тому тут часом панує чиста емпірика» [8, с. 48]. Хоча за період незалежності України було прийнято низку законодавчих актів, в яких закріплено правові норми щодо створення та функціонування цих органів, дослідження з розмежування понять «консультативний орган», «дорадчий орган», «консультативно-дорадчий орган» в залежності від завдань, повноважень та функцій не проводились.

Дослідженням питання залучення громадян до участі в управлінні державними справами займалися провідні зарубіжні і вітчизняні науковці, зокрема: Арнстейн Ш. [27], Гудима Н. В. [1, 3], Дніпренко Н. К. [1, 3], Кобець Р. [17], Крупник А. [17], Надолішній П. І. [12], Нижник Н. Р. [1, 3], Панцир С. [17] та інші. У працях Кампо – В. [8], Мельниченко В. І. [18], Плахотнюк Н. Г. [18], Рибалки Н. О. [21], Шутовича В. В. [25] висвітлені окремі правові аспекти проблеми створення та функціонування консультативно-дорадчих органів при Президентові

України. Російський вчений Осавелюк О. М. [16] вивчав питання допоміжних у органів зарубіжних країнах.

Аналіз останніх досліджень, публікацій науковців виявив відсутність чіткого визначення консультативних, дорадчих, консультативно-дорадчих та інших допоміжних органів, що приводить до плутанини чи підміни даних понять та спостерігається отождоження їх розуміння.

Метою статті є аналіз понять «консультативний орган», «дорадчий орган» та «консультативно-дорадчий орган», визначення відмінностей у розумінні їх сутності, а також правових засад їх створення і функціонування.

Згідно з пунктом 28 статті 106 Конституції України Президент України може утворювати «у межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України, для здійснення своїх повноважень консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби». Організаційно-технічне забезпечення діяльності таких органів здійснює Адміністрація Президента України, а Глава Адміністрації Президента України забезпечує координацію їх роботи, взаємодію із структурними підрозділами Адміністрації [24].

Стаття 49 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» визначає засади створення та функціонування консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, що утворюються Кабінетом Міністрів України [5], та діють на підставі положень, затверджених Кабінетом Міністрів [20]. Статті 14 та 22 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» складають основу формування та діяльності колегій, інших консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів центральних органів виконавчої влади [7]. Згідно з пунктом 9 статті 39 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» для сприяння здійсненню повноважень місцевих державних адміністрацій голови місцевих державних адміністрацій утворюють консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи, служби та комісії (члени яких виконують свої функції на громадських засадах), визначають їх завдання, функції та персональний склад [6].

Таким чином, в Україні існує ряд нормативно-правових актів, які регламентують утворення, функціонування консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів та служб при органах публічної (зокрема виконавчої) влади, проте вони не встановлюють чітких меж цих понять.

Отже, відповідно до згаданих вище законодавчих актів стає зрозумілим, що «консультативний орган» має відрізнятися від «дорадчого органу» завданнями, повноваженнями та функціями. З метою визначення відмінностей цих понять слід розглянути етимологію похідних термінів «консультативний» та «дорадчий».

Відповідно до словників іншомовних слів термін «консультативний» походить від латинського «consultare = радити» та означає дорадчий [13, с. 427; 14, с. 317]. Етимологічний словник української мови надає наступне визначення «консультація, консультант, консультативний, консультаційний, консультувати – запозичено із західноєвропейських мов; німецька Konsultation, французька, англійська consultation походять від латинського consultatio «нарада; розгляд; звернення за порадою», пов'язаного з дієсловом consulto «раджуся; обмірковую; прошу поради» [4, с. 555]. Згідно з тлумачними словниками української мови [15; 22; 23] та новим словником іншомовних слів [14] термін «консультація» походить від латинського consultation (нарада) та трактується як «1. Порада фахівця з якого-небудь питання [14, с. 318; 15,

с. 881; 22, с. 185; 23, с. 456]. 2. Подавання (або надання) порад з яких-небудь питань; консультування [15, с. 881; 22, с. 185; 23, с. 456]. 3. Установа, у якій фахівці допомагають порадами з яких-небудь питань» [15, с. 881] або «дають поради, вказівки з певних питань» [22, с. 185; 23, с. 456]; «надає допомогу населенню» [14, с. 318]; 4. Нарада фахівців із якого-небудь питання [14, с. 318]. Новий тлумачний словник української мови визначає наступне «консультативний – який має дорадчі права» [15, с. 881].

Отже, все сказане вище дозволило дати наступне визначення консультативного органу – колегіальний орган при органах публічної влади, метою якого є розгляд та обговорення певних питань із залученням фахівців з відповідної галузі знань задля отримання кваліфікованих порад.

Трактування терміна «дорадчий» надають тлумачні словники в наступному вигляді: «який має право лише обговорювати питання, а не вирішувати його» [11, с. 686; 15, с. 592], а також «давати поради» [23, с. 256]. Етимологічний словник української мови зазначає «рада, ...[дорадець], «порадник», дорадник, дорадчий... запозичено через посередництво давньопольської або давньочеської мови із середньовісньонімецької; середньовісньонімецька rat «рада» (нижньонімецька Rat «рада, вказівка, порада») споріднене з давньоанглійською (англосаксонською) gæd «порада, допомога, вигода, користь», gædan «радити», дієсловом gad «рада, міркування; засіб», gada «радити, допомагати», голландська raad «рада, радник, план», готська garedan «засудити, потурбуватися», urgedan «вигадувати», ірландська imm-radim «обдумую»...» [4, с. 11–12].

Відповідно до юридичної енциклопедії «дорадчий голос» – це «право громадянина брати участь у роботі органів державної влади, місцевого самоврядування, політичних партій, об'єднань громадян, а також міжнародних організацій без можливості голосувати при прийнятті рішень» [26, с. 292].

З огляду на проведений аналіз, поняття «дорадчий орган» можна трактувати як колегіальний орган при органах публічної влади, метою якого є спільне обговорення будь-яких питань із залученням інститутів громадянського суспільства задля вивчення суспільної думки.

Водночас, великий сучасний англо-український українсько-англійський словник надає переклад «дорадчий – advisory, deliberative, consultative» [2, с. 691] та «консультативний – advisory, consultative». Оксфордський розширений словник сучасної англійської мови [28] та новий словник Вебстера і тезаурус англійської мови [29] дають наступні визначення «advisory – having the power to advise : an advisory committee» (переклад: дорадчий – який має право радити) [28, с. 19; 29, с. 12]; «consultative – giving advice or making suggestions; a consultative committee» (переклад: консультативний – давати поради або вносити пропозиції) [28, с. 248]; «deliberative 1. appointed of debate or deliberation» (переклад: дорадчий – призначений для дискусії чи обговорення) [29, с. 253]. Практичний словник синонімів української мови приводить синоніми «радити, давати раду, дораджувати, консультувати» [9, с. 351]. Таким чином, хоча терміни «консультативний» та «дорадчий» є синонімами, однак у випадку з поняттями «консультативний орган» та «дорадчий орган» є суттєві відмінності.

Застосовуючи системний підхід до трактування поняття «консультативно-дорадчий орган», можна стверджувати, що його значення є ширшим, ніж сукупність понять «дорадчий орган» чи «консультативний орган»

та для надання визначення потребує всебічного аналізу.

Аналіз наукових досліджень з даного питання виявив відсутність чіткого визначення понять допоміжних органів та їх різновидів. Так, Рибалка Н. В. [21] при дослідженні адміністративно-правового регулювання діяльності допоміжних органів і служб при Президентіві України зазначає, що у теоретичних розробках учених-юристів застосовуються терміни «допоміжні державні органи», «допоміжний державний апарат». Автор об'єднує поняття консультативного, дорадчого та допоміжного органів у «допоміжний апарат», та визначає, як «сукупність представників державних органів або посадових чи службових осіб, які забезпечують здійснення завдань і функцій Президента України» [21, с. 16].

Осавелюк О. М. об'єднує всі поняття у «допоміжний державний орган» та розуміє його як «організацію державних службовців, які надають наукову, правову, організаційну, технічну допомогу у роботі вищих органів державної влади» [16]. Нижник Н. та ін. [3] визначають допоміжні «структури» через здійснення «допоміжних функцій» – «напрями діяльності органів держави їх структурних підрозділів, посадових і службових осіб, які виникають із внутрішніх потреб управлінської системи та спрямовані на забезпечення здійснення органом державної влади діяльності, спрямованої на громадські потреби» [3, с. 216]. Кобець Р. трактує «дорадчо-консультативні органи» як «механізм учасницької демократії...», «що сприяє можливості брати участь у визначенні змісту рішень то чи іншого органу влади» [17, с. 6].

Плахотнюк Н. Г. та Мельниченко В. І. [18, с. 130], досліджуючи статус допоміжних органів при Главі держави, дотримувалися класифікації Осавелюка О. М. [16, с. 87–96], який виділив три основні групи допоміжних органів при Главі держави:

- органи, які мають забезпечити персональний статус Глави держави (в Україні – Адміністрація Президента);
- органи, які координують діяльність інших державних структур (Рада Національної безпеки і оборони України, представники Президента в Конституційному суді, Верховній Раді та Кабінетові Міністрів України, комісії, ради, та інші консультативно-дорадчі органи);
- органи, які представляють Главу держави назовні, тобто формують імідж Глави держави (прес-секретарі, патронатна служба).

Надану класифікацію ми вважаємо неповною, оскільки в ній відсутня позиція щодо органів, за допомогою яких залучаються громадяни до участі у прийнятті управлінських рішень, наприклад, такі як – Комісія зі зміцнення демократії та утвердження верховенства; Комітет з економічних реформ; Громадська гуманітарна рада. З огляду на це, вважаємо доцільним розширити наведену класифікацію наступною групою:

- органи, через які інститути громадянського суспільства впливають на процес прийняття управлінських рішень за принципом партнерства.

Плахотнюк Н. Г. та Мельниченко В. І. упорядкували діяльність допоміжних органів шляхом поділу їх на три категорії:

1) постійно діючі консультативно-дорадчі органи, утворення яких обумовлюється нормами про відповідне повноваження Президента України (помилування, громадянство, нагородження тощо);

2) консультативно-дорадчі органи, що утворюються для вирішення певних завдань, що виникають перед українською державою і Президентом України як гла-

вою... Їх основна роль повинна полягати у координації дій центральних і місцевих органів виконавчої влади з метою підготовки Президентіві України пропозицій щодо напрямів розвитку держави;

3) консультативно-дорадчі органи для надання консультацій Президентіві України у випадку виникнення надзвичайних ситуацій в державі... [18, с. 137].

На нашу думку, дані категорії не окреслюють всю систему консультативно-дорадчих органів при Президентіві України, зокрема не охоплюють механізм залучення членів громадських організацій та бізнес-структур до вироблення державної політики.

Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 року № 599 встановлює, що «консультативний, дорадчий та інший допоміжний орган є постійно діючим або тимчасовим органом Кабінету Міністрів України (далі – допоміжний орган), який утворюється ним для забезпечення здійснення своїх повноважень» та «діє на громадських засадах за колегіальним принципом». Постановою затверджується Типове положення про консультативний, дорадчий та інший допоміжний орган, який може утворюватись, як: комісія; комітет; організаційний комітет; рада; робоча група; урядова комісія [19]. Однак, на наш погляд, дана постанова не дає точного формулювання консультативним, дорадчим органам та не розмежує ці поняття.

Прикладом формування допоміжних органів в залежності від їх функцій може слугувати розпорядження голови Черкаської обласної державної адміністрації від 17 листопада 2000 року № 487 «Про консультативно-дорадчі та інші допоміжні органи облдержадміністрації», в якому з метою упорядкування діяльності консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів були затверджені Примірне положення про консультативно-дорадчий орган облдержадміністрації, Примірне положення про координаційний орган облдержадміністрації та Примірне положення про допоміжний орган (робочу групу) облдержадміністрації. Тобто даною постановою розводились поняття консультативно-дорадчий орган, координаційний орган та допоміжний орган (робоча група). Однак, дане розпорядження було скасовано розпорядженням голови від 12.10.2009 року № 285 «Про допоміжні органи облдержадміністрації» на виконання пункту 5 Постанови Кабінету Міністрів України від 17.06.2009 № 599 «Питання консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, утворених Кабінетом Міністрів України».

✎ Аналіз нормативно-правової бази та наукових досліджень показав, що поняття «консультативний орган», «дорадчий орган», «консультативно-дорадчий орган», «допоміжний орган» отожднюються між собою без розмежування їх повноважень, функцій та завдань. Ці поняття потребують уточнення та доповнення, оскільки не досить чітко визначені органи, які мають належати до цієї категорії. Назріла нагальна проблема створити повну класифікацію органів, які залучають громадськість у процес прийняття управлінських рішень з метою розмежування повноважень та підвищення ефективності їх діяльності. Разом з тим, слід мати на увазі, що кожне з цих понять має більш глибоке значення, особливо в умовах розбудови демократичної держави та впровадження нових концепцій у розвиток державного управління. Відтак доцільно продовжити дослідження з цієї тематики, результати яких стануть теоретичним підґрунтям розбудови системи публічного управління відповідно до концепції демократичного врядування, удосконалення практики діяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування.

Література.

1. Адміністративна реформа в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи : [монографія] / В. М. Алексєєв, О. Ф. Андрійко, О. М. Бабич, Н. Т. Гончарук, Н. В. Гудима, Н. К. Дніпренко, Н. Р. Нижник та ін. ; за заг. ред. Н. Р. Нижник, Н. Т. Гончарук. – Дніпропетровськ : Вид-во «Монолит», 2009. – 384 с.
2. Великий сучасний англо-український українсько-англійський словник / [А. П. Загнітко, І. Г. Данилюк ; ред. Ю. В. Жиронкіна, Н. В. Хроменко]. – Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2008. – 1008 с.
3. Громадські організації та органи державного управління: питання взаємовідносин: монографія / Н. Р. Нижник, В. М. Олуйко, Л. А. Пашко, В. В. Новак, Н. В. Гудима ; за заг. ред. Н. Р. Нижник, В. М. Олуйко. – Хмельницький : ХУУП, 2007. – 236 с.
4. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / [ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко]. – К. : Видавництво «Наукова думка», 1985. – Т. 2 : Д-Копці – 1985. – 571 с.
5. Закон України «Про Кабінет Міністрів України» від 7 жовтня 2010 року № 2591–VI [Електронний ресурс]: (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 3165–VI від 17.03.2011). – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2591-17>.
6. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 року № 586–XIV [Електронний ресурс]: (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 3272–VI від 21.04.2011). – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=586-14&p=1305116360987494>.
7. Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 року № 3166–VI [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3166-17>.
8. Кампо В. Консультативно-дорадчі органи при Президентів України з питань державної муніципальної політики / В. Кампо // Президент України та державна регіональна і муніципальна політика : зб. матеріалів та документів / упоряд. О. Іщенко, В. Кампо, М. Пухтинський, В. Тихонов ; за заг. ред. О. Дьоміна. – К. : Логос, 2003. – С. 48–53.
9. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови / Святослав Караванський – 3-тє вид., опрацьоване і доповн. – Львів : БаК, 2008. – 512 с.
10. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля [Електронний ресурс] : (Конвенцію ратифіковано Законом № 832–XIV від 06.07.99) ; Орхус, Данія, 23-25 червня 1998 р. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_015.
11. Лопатин В. В. Русский толковый словарь / В. В. Лопатин, Л. Е. Лопатина. – 8-е изд., стереотип. – М. : Рус.яз., 2002. – 882 с.
12. Надолішній П. І. Громадські ради як організаційний механізм формування ресурсного потенціалу регіону / П. І. Надолішній, О. В. Свірська // Стратегія регіонального розвитку : формування та механізми реалізації : матеріали підсум. наук.–практ. конф. з міжнар. участю, 31 жовт. 2009 р. : у 2-х томах – Т.1 – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2009. – С. 173–175.
13. Новейший словарь иностранных слов и выражений. – Мн. : Харвест, М. : ООО «Издательство ЛСТ», 2001. – 976 с.
14. Новий словник іншомовних слів: близько 40000 сл. і сполучень / [Л. І. Шевченко, О. І. Ніка, О. І. Хом'як, А. А. Дем'янюк] ; за ред. Л. І. Шевченко – К. : Арії, 2008. – 672 с.
15. Новий тлумачний словник української мови : у трьох томах 200000 слів / [уклад. В. Яременко, О. Сліпущко]. – 2-ге вид., виправлене. – К. : Вид-во «АКОНІТ», 2008. – Т. 1. – 2008. – 926 с.
16. Осавелюк А. М. Вспомогательные государственные органы зарубежных стран: конституционно-правовой аспект : [монографія] / А. М. Осавелюк – М. : Юрист, 1998. – 192 с.
17. Панцир С. Взаємодія влади і громадськості через механізм громадських рад: стан і перспективи / С. Панцир, А. Крупник ; за ред. Г. Усатенко. – К. : Фонд «Європа XXI», 2008. – 92 с.
18. Плахотнюк Н. Г. Інститут президентства в Україні: становлення та розвиток : монографія / Н. Г. Плахотнюк, В. І. Мельниченко – К. : Вид-во «Максімум», 2004. – 224 с.
19. Постанова Кабінету Міністрів України «Питання консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, утворених Кабінетом Міністрів України» від 17 червня 2009 р. № 599 [Електронний ресурс] : (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 983 від 27.10.2010). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=599-2009-%EF>.
20. Постанова Кабінету Міністрів України «Про регламент Кабінету Міністрів України» від 18 липня 2007 р. № 950 [Електронний ресурс] : (Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 996 від 03.11.2010). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=950-2007-%EF>.
21. Рибалка Н. О. Адміністративно-правові аспекти діяльності Президента України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Н. О. Рибалка. – Київ, 2009. – 20 с.
22. Тлумачний словник сучасної української мови : Близько 50000 сл. / Уклад. І. М. Забіяка. – К. : Арії, 2007. – 512 с.
23. Тлумачний словник української мови : Понад 12500 статей (близько 40000 слів) / [уклад.: Л. Г. Боярова, В. К. Войнов, О. О. Дудука та ін.] ; за ред. д-ра філологічних наук, проф. В. С. Калашника. – 2-ге вид., випр. і доп. – Х. : Прапор, 2004. – 992 с.
24. Указ Президента України «Про Адміністрацію Президента України» від 2 квітня 2010 року № 504/2010 [Електронний ресурс] : (Із змінами, внесеними згідно з Указами Президента № 548/2011 від 05.05.2011). – <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=504%2F2010>.
25. Шутович В. В. Місце і роль консультативних, дорадчих органів у системі нормпроектного забезпечення діяльності Президента України: проблеми та практики / В. В. Шутович // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 3 (12). – С. 74–78.
26. Юридична енциклопедія: в 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. – К. : «Укр. енцикл.», 1998. – Т. 2: Д-Й. – 1999.
27. Arnstein R. Sherry. A Ladder of Citizen Participation / Sherry R. Arnstein // Journal of the American Institute of Planners. – 1969. – № 4 – P. 216-224.
28. Hornby A. S. Oxford advanced Learner's Dictionary of Current English / A. S. Hornby : [editor Jonathan Crowther] – fifth edition – Oxford university press, 1995 (2nd impression) – 1428 p.
29. New Webster's dictionary and Thesaurus of the English Language – Danbury, Ct : Lexicon publications, inc., 1993. – 1248 p.